

TARBIYAVIY MUAMMOLI TA'LIM TIZIMINING TA'LIMIY, TARBIYAVIY VA RIVOJLANTIRUVCHI VAZIFALARI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i02.018>

Tamara Abramovna Mamikonian

Annotatsiya: Maqolada muammoli ta'lim tizimining musiqa ta'limidagi o'rni yoritilib, uning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalari fanlararo integratsiya va ijodiy faoliyat asosida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, musiqa pedagogikasi, fanlararo integratsiya, rivojlantiruvchi ta'lim, ijodiy faoliyat, kasbiy kompetensiya

EDUCATIONAL PROBLEM EDUCATIONAL, EDUCATIONAL AND DEVELOPMENTAL TASKS OF THE EDUCATIONAL SYSTEM

Tamara Abramovna Mamikonian

Abstract: The article analyzes problem-based learning in music education, focusing on its educational, formative and developmental functions through interdisciplinary integration and students' creative and independent activity.

Keywords: problem-based learning, music pedagogy, interdisciplinary integration, developmental education, creative activity, professional competence

KIRISH

Zamonaviy musiqa pedagogikasi rivojida muammoli ta'lim tizimini joriy etish va takomillashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda musiqachi mutaxassislarni tayyorlash jarayoni faqat bilimlarni uzatish bilan cheklanib qolmasdan, balki talabalarning ijodiy tafakkuri, mustaqil fikrlashi hamda kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan kompleks yondashuvni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, muammoli ta'lim tizimi ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarni bir butun jarayon sifatida amalga oshirish imkonini beradi.

Musiqa ta'limida fanlararo integratsiya muammoli ta'limning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'quv fanlari mazmunini yagona tizimga birlashtirish orqali talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantiradi. O'qitish jarayonida bilim, ko'nikma va malakalarni uzviy bog'lash, ularni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish musiqiy-nazariy va ijrochilik fanlarining samaradorligini oshiradi. Bu esa talabalarning intellektual, estetik va ijodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Muammoli ta'lim tizimi talabaning bilish faoliyatini faollashtirishga, o'quv jarayonida mustaqil izlanish, tahlil va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bunda pedagog va talaba o'rtasidagi hamkorlik, muammoli vaziyatlarni birgalikda hal etish, bilimlarni jamoaviy aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, musiqa ta'limida bu yondashuv ijodiy tashabbuskorlikni, kasbiy mustaqillikni va ijrochilik tafakkurini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Shu sababli, mazkur maqolada muammoli ta'lim tizimining musiqa pedagogikasidagi o'rni, uning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalari, shuningdek, fanlararo aloqadorlik asosida amalga oshirish imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot muammoli ta'lim tizimini musiqa pedagogikasi nuqtai nazaridan tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, unda ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarning fanlararo integratsiya asosida amalga oshirilish mexanizmlari o'rganildi. Adabiyotlar tahlili jarayonida muammoli o'qitish, rivojlantiruvchi ta'lim, fanlararo aloqadorlik va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish masalalariga bag'ishlangan pedagogik, psixologik hamda musiqa-nazariy manbalar qiyosiy-tahliliy asosda ko'rib chiqildi.

Tadqiqot metodologik asosi sifatida tizimli yondashuv, kompleks va integrativ tahlil, muammoli o'qitish nazariyasi hamda rivojlantiruvchi ta'lim tamoyillari qabul qilindi. Ushbu yondashuvlar musiqa ta'limi jarayonida bilim, ko'nikma va malakalarning o'zaro bog'liqligini aniqlash, ularning talabaning kasbiy shakllanishiga ta'sirini baholash imkonini berdi. Metodologiyada pedagogik kuzatuv, nazariy umumlashtirish, taqqoslash va modellashtirish usullaridan foydalanildi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, muammoli ta'lim tizimi musiqa ta'limida bilimlarni rasmiylashtirilmagan shaklda o'zlashtirishga, talabalarning mustaqil izlanish faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, fanlararo aloqadorlikka asoslangan metodik yondashuv musiqiy-nazariy fanlar va ijrochilik fanlari o'rtasida mantiqiy bog'lanishlarni kuchaytiradi. Bu esa o'quv materialining takrorlanishini kamaytirish, mazmunni yangilash va zamonaviy musiqa fanining rivojlanish tendensiyalarini hisobga olish imkonini yaratadi.

Metodologik jihatdan tadqiqotda muammoli vaziyatlar yaratish, talabalarning bilish faoliyatini rag'batlantirish, jamoaviy muhokama va tahlil orqali bilimlarni aniqlash usullari asosiy o'rin tutdi. Ushbu metodlar musiqa ta'limida ijodiy fikrlashni rivojlantirish, kasbiy mustaqillik va tashabbuskorlikni shakllantirishga yo'naltirildi. Natijada muammoli ta'lim tizimining ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini kompleks tarzda baholashga erishildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, fanlararo aloqadorlikka tayangan muammoli ta'lim tizimi musiqa ta'limida ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalarning bir-birini to'ldiruvchi yaxlit mexanizm sifatida ishlashini ta'minlaydi. Muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda talabalarning bilimni tayyor shaklda qabul qilishdan ko'ra, uni mustaqil ajratib olish, tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish ko'nikmalari barqarorlashadi. Bu holat, eng avvalo, "bilish" va "uddalash" tushunchalari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikning kuchayishi bilan izohlanadi.

Aniqlanishicha, o'quv materialining fanlararo integratsiyasi talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish jarayonini tezlashtiradi hamda musiqiy-nazariy bilimlarni ijrochilik faoliyati bilan bog'lashni osonlashtiradi. Natijada o'quv kurslarida mazmuniy takrorlanishlar kamayadi, mavzularning mantiqiy ketma-ketligi yaxshilanadi, o'zlashtirishning chuqurligi va barqarorligi ortadi. Ayniqsa, tuzilmaviy-mantiqiy sxemalarga tayangan yondashuv kurslarning ichki strukturasi aniqlashtirib, bilimlar bazasini tizimlashtirishga xizmat qilishi kuzatildi¹.

Muammoli ta'lim jarayonida talabalarning kasbiy rivojlanishi quyidagi yo'nalishlarda sezilarli faollashishi aniqlandi:

- kasbiy mustaqillik va mas'uliyatning kuchayishi;
- ijodiy tashabbuskorlikning ortishi;
- mantiqiy fikrlash va tahliliy yondashuvning takomillashishi;
- estetik idrok hamda emosional-hissiy barqarorlikning kuchayishi;
- muammoli vaziyatlarda yechim topish strategiyalarining shakllanishi.

Shuningdek, muammoli o'qitish tizimi asosida olib borilgan mashg'ulotlarda talabalarda o'qishga motivatsiya (mashg'ulot zarurligini his etish), intellektual qoniqish va mustaqil topilgan yechimdan zavqlanish kabi psixologik komponentlarning kuchayishi kuzatildi. Bu esa ta'lim jarayonida tarbiyaviy vazifalarning (irodaviy sifatlar, mehnatsevarlik, jamoa bilan ishlash madaniyati) tabiiy ravishda faollashishiga olib keladi.

Umuman olganda, olingan natijalar muammoli ta'lim tizimi musiqa pedagogikasida ta'limning samaradorligini oshirish, kasbiy kompetensiyalarni kompleks rivojlantirish hamda talabalarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishda universal imkoniyatlarga ega ekanini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar muammoli ta'lim tizimining musiqa pedagogikasida faqat metodik usul sifatida emas, balki ta'lim jarayonini qayta tashkil etuvchi konseptual yondashuv sifatida ahamiyatini tasdiqlaydi. Muhokama shuni ko'rsatadiki, mazkur tizimda ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalar alohida yo'nalishlar sifatida emas, balki bir-birini shartlovchi va kuchaytiruvchi yagona mexanizm doirasida

¹ Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования.- М.-1968

namoyon bo'ladi. Bu holat, ayniqsa, fanlararo integratsiya kuchaygan sari talabanning kasbiy shakllanishi tezlashishi bilan izohlanadi: musiqiy-nazariy bilimlar ijrochilik tajribasi bilan bevosita bog'langanda, o'zlashtirishning amaliy qiymati keskin ortadi².

Muhokama jarayonida muammoli ta'lim tizimining eng muhim jihatlaridan biri sifatida "bilish" va "uddalash" o'rtasidagi uzviylik alohida ta'kidlanadi. An'anaviy (formallashtirilgan) yondashuvda talaba ko'pincha tayyor bilimni qabul qiladi, natijada u bilimning real ijrochilik vaziyatiga ko'chirilishi (transfer) sust bo'lishi mumkin. Muammoli ta'limda esa bilimlar "tayyor xulosa" ko'rinishida emas, balki muammoli vaziyatni tahlil qilish, savollarga javob topish va bir necha yechim variantlarini solishtirish orqali o'zlashtiriladi. Shu bois, talabanning kasbiy tafakkuri, qaror qabul qilish madaniyati va ijodiy mustaqilligi kuchayadi.

Fanlararo aloqadorlikning o'rni muhokamada alohida yo'nalish sifatida yoritilishi zarur, chunki u muammoli ta'limning samaradorligini ta'minlovchi asosiy shartlardan biridir. Maxsus fanlar o'rtasidagi "bilim-ko'nikma-bog'liqlik" triadasi amalda to'g'ri qurilganda, talabalarda ilmiy dunyoqarashning parchalanib qolishi oldi olinadi, o'quv kurslari mazmuni muvofiqlashtiriladi, takrorlanishlar kamayadi³. Bu esa o'qitishning tuzilmaviy-mantiqiy sxemalarini ishlab chiqish zaruratini kuchaytiradi: kursning tayanch bilim bazasi, bo'limlar o'zlashtirish darajasi va mazmunning yangilanish mezonlari aniq belgilanganida muammoli metodikaning natijadorligi oshadi.

Shu bilan birga, muammoli ta'lim tizimini qo'llashda bir qator metodik xavflar ham muhokama etilishi lozim. Avvalo, pedagogning metodik qurollanganligi yetarli bo'lmasa, muammoli vaziyatlar sun'iy ko'rinishga kelib qolishi, savollar tizimi talabanning kasbiy amaliyotiga yaqinlashmasligi mumkin. Ikkinchidan, mashg'ulot "ssenariysi" oldindan puxta rejalashtirilmasa, vaqt taqsimoti buziladi va muammoli yondashuv maqsadga erishmay qolishi ehtimoli mavjud. Demak, muammoli ta'lim muvaffaqiyati - pedagogning moslashuvchanligi, savol-javoblar mantiqini oldindan ko'ra bilishi hamda muammoni talabanning real ijrochilik va nazariy vazifalari bilan bog'lashiga bevosita bog'liq.

XULOSA

Mazkur maqolada musiqa pedagogikasida fanlararo aloqadorlikka tayangan muammoli ta'lim tizimining ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi vazifalari ilmiy-nazariy jihatdan yoritildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, muammoli o'qitish yondashuvi bilimlarni tayyor shaklda berishdan ko'ra, ularni mustaqil izlanish, tahlil va qaror qabul qilish jarayonida o'zlashtirishni ta'minlaydi. Natijada talabalarda kasbiy tafakkur, mantiqiy fikrlash, ijodiy tashabbuskorlik hamda kasbiy mustaqillik sifatleri barqaror rivojlanadi.

² Макуренкова Е.П. Влияние прогрессивных общепедагогических теорий на решение проблем музыкального обучения.-М.-1984.

³ Виханская А.М., Грибков С.Ф. О координации смежных дисциплин М.-1984.

Fanlararo integratsiya muammoli ta'limning samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'lib, o'quv kurslari mazmunini muvofiqlashtirish, takrorlanishlarni kamaytirish va nazariya-amaliyot uyg'unligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Tuzilmaviy-mantiqiy sxemalarni qo'llash esa kurslarning ichki mantiqiy tuzilishini aniqlashtirib, bilimlar bazasini tizimlashtirish hamda zamonaviy musiqa fanidagi yangilanishlarni o'quv jarayoniga kiritish imkonini beradi.

Shu bilan birga, muammoli ta'lim tizimini samarali qo'llashning asosiy sharti o'qituvchining yuqori metodik tayyorgarligi, mashg'ulotlar ssenariysini puxta rejalashtirish, muammoli vaziyatlarni talabaning real kasbiy faoliyatiga yaqinlashtirish hamda metodik shakllarning moslashuvchanligidir. Demak, muammoli ta'lim tizimi oliy musiqa ta'limida musiqachi mutaxassislarni tayyorlashning istiqbolli tamoyili bo'lib, uni kurslar kesimida modellashtirish, indikatorlar asosida baholash va amaliyotga keng joriy etish kelgusidagi tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования.- М.-1968
2. Виханская А.М., Грибков С.Ф. О координации смежных дисциплин М.-1984.
3. Макуренкова Е.П. Влияние прогрессивных общепедагогических теорий на решение проблем музыкального обучения.-М.-1984.